

SASKAŅOTIE RISKĀ INDIKATORI

[Direktīvas 2009/128/EK](#), ar kuru nosaka Kopienas sistēmu pesticīdu ilgtspējīgas lietošanas nodrošināšanai, mērķis ir samazināt riskus un ietekmi, ko augu aizsardzības līdzekļu (turpmāk – AAL) lietošana rada cilvēka veselībai un videi un, lai samazinātu atkarību no AAL lietošanas, veicināt integrētās augu aizsardzības un alternatīvu pieeju vai paņēmieni izmantošanu.

Lai novērtētu AAL radīto risku cilvēku veselībai un/vai videi, Eiropas Komisija ir izstrādājusi un Direktīvas 2009/128/EK IV pielikumā iekļāvusi divus saskaņotos riska indikatorus:

- Saskaņotais riska indikators Nr. 1: uz bīstamību balstīts saskaņots riska indikators, kura pamatā ir AAL uz Regulas (EK) Nr. 1107/2009 pamata tirgū laisto darbīgo vielu daudzumi, kurus dalībvalstis apkopo atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 1185/2009 attiecībā uz statistiku par pesticīdiem noteiktajai kārtībai.
- Saskaņotais riska indikators Nr. 2: saskaņots riska indikators, kura pamatā ir uz Regulas (EK) Nr. 1107/2009 53. panta pamata piešķirto atļauju skaits.

Saskaņoto riska indikatoru bāzlīnija ir 100, un tā ir vienāda ar vidējo rādītāju laika posmā no 2011. līdz 2013. gadam.

Saskaņoto riska indikatoru aprēķinu metodika plašāk izklāstīta Ministru kabineta 2009. gada 15. septembra noteikumu Nr.1056 “Lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas, uzglabāšanas un marķēšanas prasības un kontroles kārtība” 2.¹ pielikumā.

Nacionālā līmenī saskaņotos riska indikatorus aprēķina un publicē dalībvalstis, savukārt Eiropas Savienības kopējie rādītāji ir pieejami [Eiropas Komisijas tīmekļvietnē](#).

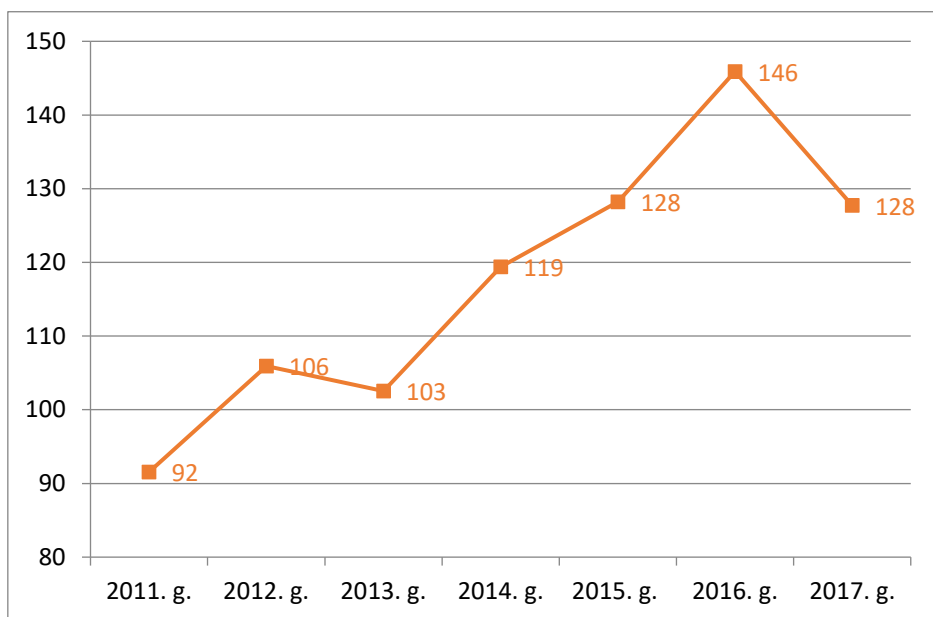
Šobrīd izstrādātie riska indikatori ir pirmais Eiropas Savienības (ES) mēroga mēģinājums novērtēt ar AAL lietošanu saistīto risku tendences. Līdz šim nav bijusi saskaņota ES līmeņa pieeja [Regulā \(EK\) Nr. 1185/2009](#) paredzētās statistikas vākšanai par AAL lietošanu, tāpēc šādi dati nav pieejami un aprēķinā tiek izmantota informācija par AAL izplatītajiem apjomiem. Eiropas Komisija plāno turpināt darbu pie saskaņoto riska indikatoru Nr.1 un Nr. 2 pilnveides un, ja nepieciešams, izstrādāt jaunus indikatorus.

Situācija Latvijā

Saskaņotais riska indikators Nr.1

Salīdzinot ar 2011. - 2013. gada vidējo rādītāju, 2017. gadā saskaņotais riska indikators Nr. 1 ir pieaudzis par 28%.

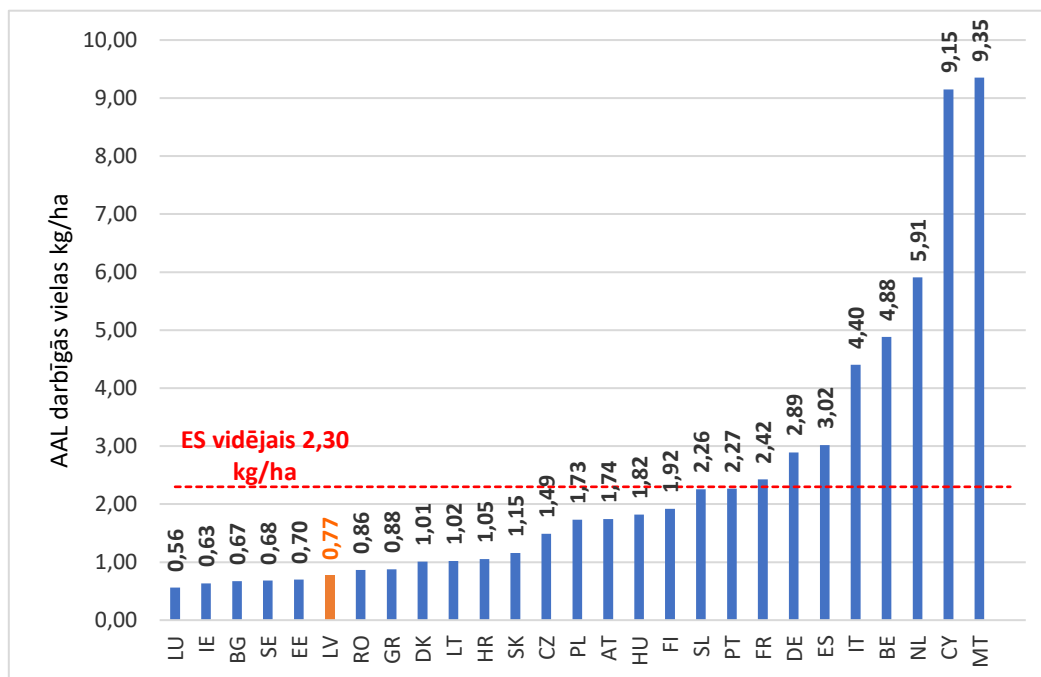
Saskaņotā riska indikatora Nr.1 dinamika Latvijā 2011. - 2017. gadā

Klimata pārmaiņu rezultātā pasaulē, tai skaitā arī Latvijā, ziemas kļūst maigākas un īsākas, pagarinās kultūraugu veģetācijas sezona un kultūraugu kaitēkļi un slimības pavasaros parādās agrāk un izplatās straujāk. Tādēļ, lai saglabātu izaudzētās lauksaimnieciskās produkcijas apjomu, kvalitāti un eksportspēju, kultūraugiem jāpiemēro gudra un regulāra augu aizsardzība, kas ietver alternatīvo un ķīmisko augu aizsardzības metožu kombināciju. Latvijā visiem profesionālajiem lauksaimniekiem ir jāievēro integrētās augu aizsardzības prasības, kas nosaka, ka ķīmiskos AAL atļauts lietot tikai gadījumos, kad citas alternatīvās metodes jau ir pielietotas, bet vēl aizvien pastāv kaitīgo organismu apdraudējums ražai.

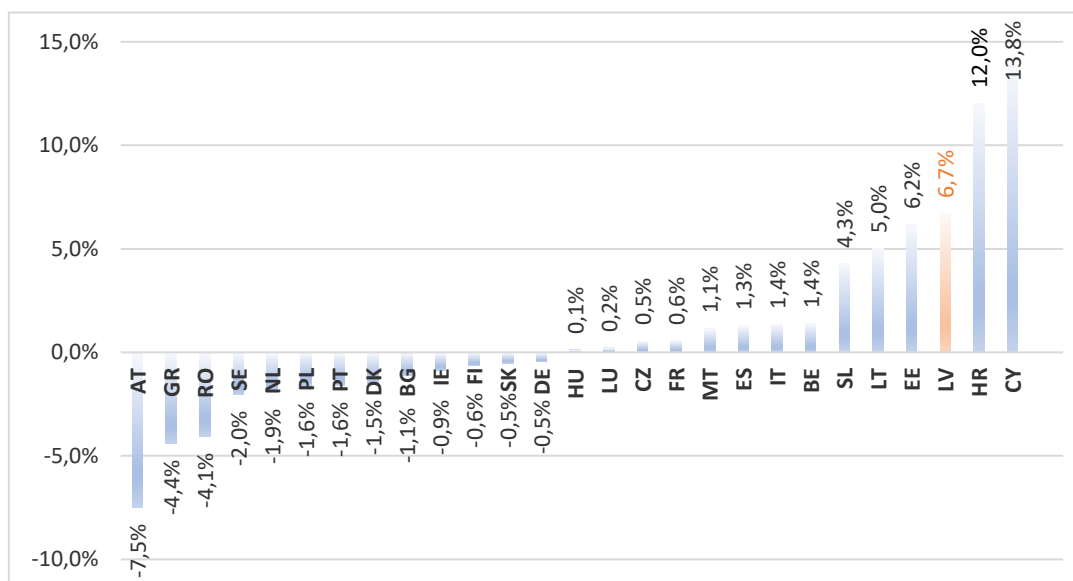
Kaut arī Latvijā ir vērojams izplatīto AAL apjoma pieaugums, kas netieši parāda arī AAL lietošanas tendences, Latvijā izplatītais AAL apjoms uz hektāru lauksaimniecībā izmantotās zemes joprojām ir viens no mazākajiem ES – 0,77 kg/ha un būtiski zemāks par ES vidējo rādītāju.

Izplatītā AAL darbīgo vielu apjomi uz lauksaimniecībā izmantotās zemes platību ES dalībvalstīs (EU-27), kg/ha (2017. gads)

Latvijā izplatītā AAL apjoma kāpums daļēji ir saistīts ar pieaugošām lauksaimniecībā izmantotās zemes platībām – 2011.-2018. gadā šī dinamika bija viena no straujākajām ES. Lai ar krūmiem vai ilggadīgajām nezālēm aizaugušu platību sagatavotu lauksaimnieciskai darbībai, visekonomiskāk (siltumnīcefeka gāzu emisiju un izmaksu ziņā) to var paveikt, izmantojot AAL - glifosātu saturošus herbicīdus;

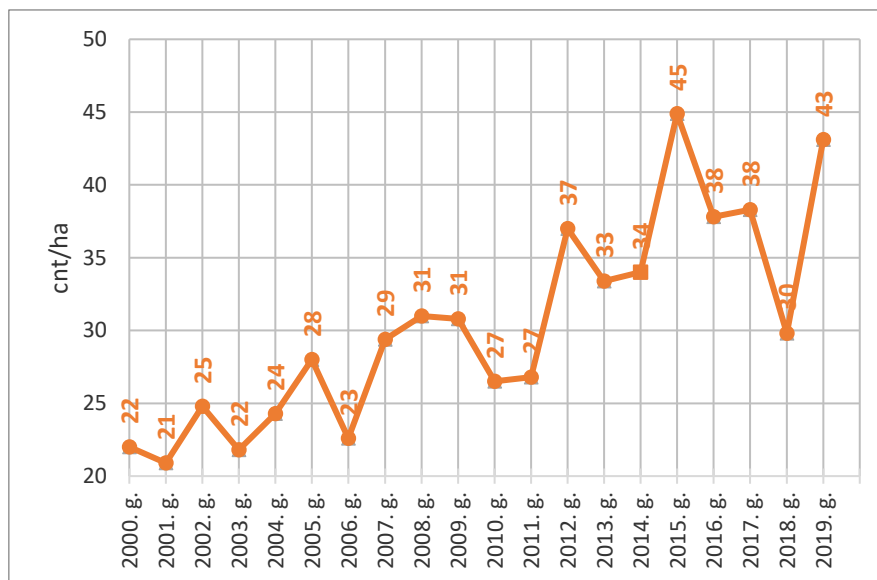
LIZ platību izmaiņas ES dalībvalstīs (EU-27) no 2011. līdz 2018. gadam
(<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tag00025>)

Pēdējos gados plašāk tiek audzētas daudz ražīgākās intensīvās graudaugu šķirnes, kas pieprasa intensīvu mēslošanu un AAL lietošanu. AAL lietošana palīdz saglabāt kultūraugu ražu atbilstoši audzētās šķirnes selekcionētajam ražas potenciālam.

Graudaugu sējumu vidējā ražība Latvijā

(Centrālā statistikas pārvalde. LAG020. Lauksaimniecības kultūru sējumu platība, kopraža un vidējā ražība)

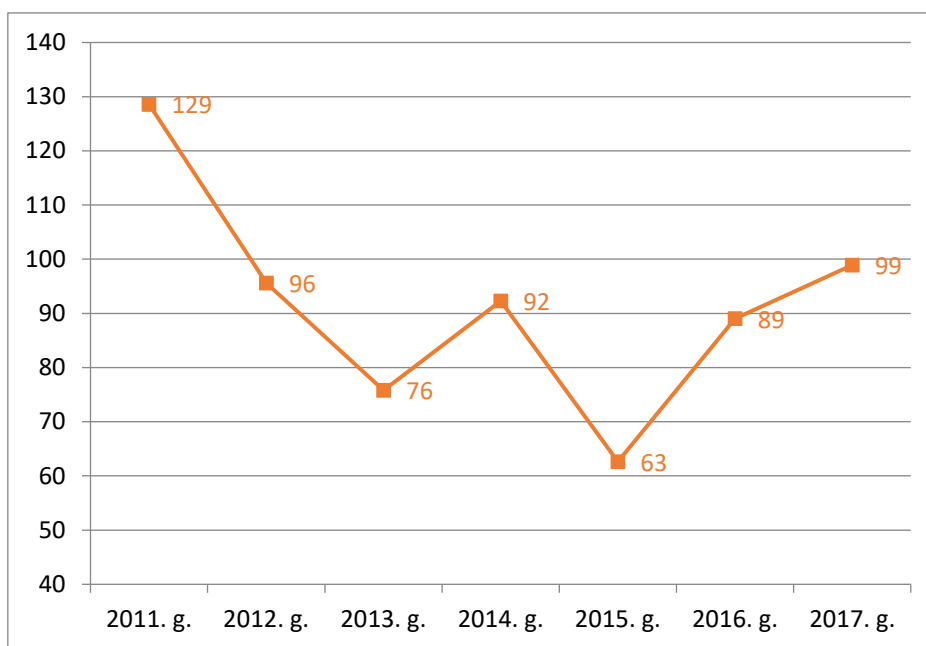

AAL lietojums ir cieši saistīts ar klimatiskajiem apstākļiem, kuri gadu no gada ir atšķirīgi. Sausos un karstos laika apstākļos vairāk izplatās kaitēkļi, mazāk slimības un attiecīgi vairāk jālieto insekticīdu, mazāk fungicīdu. Savukārt, mitrā un vēsā sezonā vairāk nepieciešams lietot AAL pret slimībām, jo tās sastopamas vairāk un intensīvāk, bet kaitēkļi, kuru attīstībai šādi laika apstākļi nav īpaši labvēlīgi – mazāk. Agronomiski klimatiski mērenā vasarā ir gan vieni, gan otri, un AAL jālieto pret abiem. AAL pret nezālēm vairāk tiek lietoti pavasarī līdz vasaras sākumam, ko laika apstākļi ietekmē mazāk, tādēļ herbicīdu lietojums pa gadiem svārstās mazāk.

Saskaņotais riska indikators Nr.2

Salīdzinot ar 2011.-2013. gada vidējo rādītāju, 2017. gadā saskaņotais riska indikators Nr. 2 nav būtiski mainījies.

Saskaņotā riska indikatora Nr.2 dinamika Latvijā 2011. - 2017. gadā

Vairākiem kultūraugiem (dārzeņi, augļi, ogas) jau pašreiz trūkst AAL, kas lauksaimniekiem apgrūtina izaudzēt kvalitatīvu un patērētājiem pievilcīgu produkciju. Daļēji to var izskaidrot ar AAL ražotājkompaniju nevēlēšanos reģistrēt Latvijā produktus mazā tirgus dēļ, daļēji – ar izmaiņām ES apstiprināto darbīgo vielu sarakstā, pārskatot un anulējot līdz šim apstiprinātās darbīgās vielas. Tuvākajā nākotnē, turpinoties tendencei aizliegt līdz šim lietotās vielas, var rasties problēmas arī laukaugu sektorā, jo trūks efektīvu AAL atsevišķu kaitīgo organismu ierobežošanai. Iepriekšminēto izaicinājumu dēļ nākotnē būtiski pieaugs ārkārtas situāciju risks augu aizsardzībā.